

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱԿԵՏԱՐԱՆՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԽՄԲԱԳՐՈՒԵՑԱՆ ԵՒ ԻՆՉ ԱՌՆՁՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ ԻՐԱՐՈՒ ՅԵՏ

Նոր Կտակարանի մէջ ընդունուած կոնսենական չորս Աւետարանները երկու մասի կը բաժնուին: Առաջին երեք Աւետարանները իրարու շատ նմանութիւններ ունին. այս իսկ պատճառաւ դատ խումբ մը կը կազմին ե կը կոչուին խմբադիրք ե կամ Համատես Աւետարաններ (Synoptic Gospels): Իսկ չորրորդ Աւետարանը, որ թէ՛ շատ ուշ գրուած է ե թէ՛ միւսներէն բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը կը հետեւի, ասոնցմէ կ'անջատուի ե ուսումնասիրութեան շատ նիւթ կը կազմէ:

Չորրորդ դարու մէջ, առաջին երեք Աւետարաններուն միջեւ գտնուած նմանութիւնները Օգոստինոսի կողմէ քննութեան առնուեցան ե ինքն էր որ առաջին անգամ այս ուղղութեամբ քննադատական արտայայտութիւն մը ըրաւ: Բայց իրմէ վերջ այս «Synoptic Problem»ը մինչեւ ժԸ. Դար չլրացեցուց մարդոց միտքերը ե յըջօրէն չհետապնդուեցաւ: ԺԸ. Դարուն մէջ սակայն, Լաչմանն (Lachmann) էր որ առաջին անգամ հրապարակ դրաւ զայն ե իբրեւ Համատես Աւետարաններու լուծման հարց (Synoptic Problem) աշխարհի ներկայացուց: Այդ թուականէն սկսեալ, այս հարցին շուրջ մէջտեղ բերուեցան զանազան տեսութիւններ:

Աւետարանները ինչպէ՞ս խմբագրուեցան: Ոմանք կը խորհին թէ երբ Համատես երեք Աւետարաններէն մէկը առաջին անգամ է գիր առնուեցաւ, միւս երկուքը անոր հետեւեցան ե ասոնց հեղինակները միաժամանակ ուրիշ աղբիւրներէ եւս օգտուելով, խմբագրեցին իրենց Աւետարանները: Ուրիշներու՝ կարծիքով, աւետարանագիրներէն

կ'ընթացիւր իրարմէ անկախ տարբեր աղբիւրներէ օգտուելով գրեցին: Հստ ոմանց, այս Աւետարանները գրուելէ առաջ, եկեղեցւոյ մէջ Յիսուսի խօսած առակներու հաւաքածոյ մը զոյուլթիւն ունէր, որ ծառայած է երեք Համատես Աւետարաններուն համար իբր հասարակաց աղբիւր: Իսկ ոմանք այն տեսութիւնը ունին թէ Յիսուսի խօսքերն ու առակները, հրաշքներն ու իր կեանքին հետ աղերս ունեցող դէպքերուն նկարագրութիւնները, առաքեալներուն կողմէ իբր իրենց քարոզի նիւթ՝ երկար տարիներ բերնէ բերան պատմուելով՝ յառաջ բերած էին արդէն անդիւր աւետարան մը, որուն հետեւելով խմբագրած են Մատթէոս, Մարկոս ե Ղուկաս իրենց Աւետարանները:

Ի հարկէ դիպումս մը արդիւնքը չեն կրնար ըլլալ այս առաջին երեք Աւետարաններուն միջեւ տեղի ունեցած աշխարհ մօտիկ նմանութիւնները, որոնք արդէն ցոյց կու տան թէ տեղեք հետեւած են իրարու շատ մօտէն: Երբեմն հետեւողութիւնը տեղ տեղ գրեթէ բառ առ բառ եղած է (Մարկ. Գ. 19. Մատթ. Ժ. 4. Ղուկ. Զ. 16):

Բայց հետաքրքրական է արդարեւ գիտնալ թէ առաջին երեք Համատես Աւետարաններէն ո՞ր մէկը ամենէն առաջ խմբագրուած է: Աւանդութիւնը այս առաջնութիւնը կու տայ Մատթէոսի Աւետարանին, որ գրուած է երբայերէն լեզուով ե հակիրճ, ե ապա յունարէնի վերածուելով՝ ճոխացած ե իբրեւ ուղեցոյց ծառայած է Մարկոսի ե Ղուկոսի: Սակայն Ս. Գրոց արդի մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնը ե գիտական մեթոտով տեղի ունեցած ներկայ խուզարկութիւնները ցոյց կու տան թէ Մարկոսի Աւետարանն է

ամենէն հինը, խմբագրուած՝ հաւանաբար երուսաղէմի կործանումէն (Յ. Տ. 70) առաջ, և ապա երուսաղէմի կործանումէն ետքը Մատթէոս և Ղուկաս անոր հետեւելով ի դիր առած են իրենց Աւետարանները, օգտուելով միաժամանակ ուրիշ աղբիւրներէ եւս:

Քանզի եթէ Մարկոսի Աւետարանէն փոքր կատորակ մը զեղջելու ըլլանք, Տնացածը ամբողջութեամբ ընդօրինակուած կը գրանենք միւս երկու Աւետարաններէն մէկուն եւս կամ միւսին մէջ: Եթէ Մարկոս Մատթէոսէն օգտուած ըլլար, իր աչքէն պիտի չլրիպէին Յիսուսի ծննդեան պատմութիւնը և կարգ մը զեղեցիկ առակները, նաժանաւանդ Լեւրան Քարոզի նման ընտիր գրութիւն մը, որ բարոյական սկզբունքներու լաւագոյն հաւաքածոյ մըն է: Իսկ եթէ Ղուկասէն օգտուած ըլլար Մարկոս, անկարելի էր որ Անաւակ Որդիի, Բարի Սամարացիի, Տնտեսի, Անիւրաւ Դատաւորի պէս զեղեցիկ առակներ զանց ընէր:

Եթէ Մատթէոս Ղուկասէն օգտուած ըլլար, աչքէ չէր վրիպեցներ այն պատուական առակները, որոնք միայն Ղուկասին յառուկ են: Իսկ եթէ Ղուկաս Մատթէոսին հետեւած ըլլար, անոնս պիտի չառնէր անոր մէջ գրանւած ընտիր առաջնութիւնները: Սակայն որդի մասնապիսակա՛ն պրպտումները երեւան բերած են թէ Մարկոս եղած է միւս երկու Համատես Աւետարաններուն զլիաւորողը: Մատթէոս և Ղուկաս այն բաները որ Մարկոսէն առած են, հաւատարմօք են իրենց աղբիւրին, իսկ այն բաները որ առանձինն ուրիշ աղբիւրներէ ձաղած են, իրարմէ կը տարբերին բոլորովին: Եւ այսպէս, այս երկու աւետարանագիրները Մարկոսի ծրագրին կը հետեւին զէպեքըր նկարագրելու ու պատմելու ռտեն, քանզի անկեա եղած է իրենց կարեւոր աղբիւրը:

Պ. Ն. Սթրիքլըր իր «Չորս Աւետարաններ» անուն գրքին մէջ, հինգ բանաւոր պատճառներ ցոյց կու տայ՝ ապացուցանելու համար թէ Մարկոսի Աւետարանը միւսներէն աւելի առաջ գրուած է:

1. Նախ անոր համար որ Մատթէոս վերադարձած է Մարկոսի պարունակութեան 90 առ 100-ը, իսկ Ղուկաս՝ 55 առ 100-ը, գրեթէ նոյն ռեով և ուղղութեամբ:

2. Մարկոսէն փոխ առնուած որեւէ հասարակ պարբերութիւն, թէ՛ Մատթէոսի և թէ՛ Ղուկասի մէջ, մեծ մասամբ Մարկոսին միեւնոյն րոտերով/ վերարտադրուած է:

3. Մարկոսի մէջ եղած զէպեքրու և խօսքերու արտադրութեանց յարաբերական շարքը նոյնութեամբ որդեգրուած է պահուած է նաեւ Մատթէոսի և Ղուկասի մէջ: Իթէ մէկը տեղ մը լքած է, միւսը զայն արձանագրած ու պահած է իր գրութեանց մէջ:

4. Մարկոսի նախնական դիմագրծը ի յայտ կու գայ ընդհանրապէս արտայայտութեան այն ձևերէն, որոնք կ'երեւին յանցանք մը կ'կամ թերութիւն մը մասնանշելու տոնէ: Այսպիսի ձևերը միւս երկու աւետարանագիրները կ'ամ բոլորովին դուրս ձգած են, և կ'ամ արձանագրած են՝ զանոնք մեղմացնելով ու բարեփոխելով: Նոյնը պատահած է նաեւ Մարկոսի ռաժկական ոճերուն և դործածած Արամերէն բառերուն համար:

5. Մատթէոսի և Ղուկասի մէջ գտնուած Մարկոսեան նիւթերը կը մասնորէն և ի յայտ կու գան ոչ-Մարկոսեաններէն անշուտաբար, իբր թէ անոնք առնուած ըլլան նախապէս Մարկոսեան արձանագրութենէ մը, և չաղկապուած՝ ուրիշ աղբիւրներէ եկած նիւթերով:

Մարկոսի պարունակութիւնը 678 համար է. Մատթէոս օգտագործած է անոր 600-է աւելի համարները իր Աւետարանին մէջ, իսկ Ղուկաս՝ մօտաւորապէս 350-ը:

Մարկոս՝ որ Յովհաննէս ալ կը կոչուի, բնիկ երուսաղէմացի էր (Գործք. ԺԲ. 12) և թարգմանի պաշտօն կը կատարէր Պետրոս Առաքեալի թով: Ինք 12 առաքելներէն մին չէր, բայց երկար տանէ Պետրոսի հետ պտտած ըլլալուն, լսած էր անիկ Յիսուսի խօսքերու մասին, մանաւանդ ունկնդրած էր յաճախակի անոր խաչելութեան, յարութեան և համբարձման նկարագրութիւնները: Միւս կողմէ, Բառնաբասի և Պողոսի հետ ալ շփում ունեցած էր, առաքելական առաջին համբողջութեան սկիզբը անոնց ուղեկից ըլլալով (Գործք. ԺԳ. 5), և առաջին օրէն ծանօթացած էր Պաղեստինի և Սուրիոյ մէջ եղած քրիստոնէական շարժման անցուղաւ ձերան: Պողոսի և Պետրոսի նահատակութենէն վերջը, իր լսած ու ձեռք բերած բոլոր

տեղեկութիւնները ի մի հաւաքած, օգտուելով նաեւ իր ժամանակի բերանացի և կամ զրաւոր աղբիւրներէն, և իբրեւ երուսաղէմացի իր ականատեսի վկայութիւններն ալ նկատի առնելով, խմբագրած է իր Աւետարանը Հռոմի մէջ, ըստ ոմանց պարզ, ժողովրդական և դիւրահասկնալի յունարէնոյ:

Ապա Մատթէոս և Ղուկաս, իրենց աչքին առջև ունենալով Մարկոսի այս գրութիւնը, ի գիր առած են իրենց Աւետարանները, օգտուելով նաեւ անծանօթ աղբիւրէ մը՝ որ «Բանք Տեսած» (Sayings of Jesus) կը կոչուի: Բացի ասկէ, Մատթէոս և Ղուկաս, առանձինն, իրարմէ անկախ, երրորդ աղբիւրէ մը ևս օգտուած են:

Կը կարծուի թէ Մատթէոսի օգտուած այս երրորդ աղբիւրը, որմէ քաղած է ան իրեն պատկանող առակները, պատմութիւններն ու խօսքերը, երուսաղէմի շրջանակի յատուկ բերանացի աւանդութիւններէն, և կամ հաւանաբար զրաւոր պատմուածքներ, որոնք ժամանակի ընթացքին կորսուած են և միգր չեն հասած: Այս աղբիւրը լման աւետարան մը չէր, այլ զրիստոնէական եկեղեցւոյ ուսուցման վերաբերեալ գրութիւն մը, որ հրէական զօրաւոր շնչով մը կը կրէր իր վրայ, և կը պարզէր հրեայ զրիստոնէաներուն տեսակէտը Յակոբոսի աղեցնութեան ներքեւ: Այս աղբիւրը Յ. Տ. 60 թուականի՝ Երուսաղէմի մէջ գոյութեան եկած էր. առաւարի վերջ երբ Երուսաղէմ պաշարուեցաւ անիկա Անտիոք (Սուրիա) բերուեցաւ Երուսաղէմէն փախչող զրիստոնէաներուն կողմէ. Մատթէոս Անտիոքի մէջ ծանօթացած է այս աղբիւրին, և օգտուած անէ՛ք մեծապէս:

Իսկ Ղուկասի յատուկ երրորդ աղբիւր՝ Կեսարիոյ (Պաղեստին) շրջանակին մէջ կը գործածուէր. հաւանաբար զրաւոր էր, որ սակայն նոյնպէս միգր չէ հասած դժբախտաբար: Ղուկաս երբ մօտ 60 թուականներուն սուրբ Պօղոսի հետ Կեսարիա կը զբոսնէր (Գործք. ԻԱ՝ 8, ԻԵ. 1-5), հոն ծանօթացած ըլլալու էր այս աղբիւրին, որ բաւական ընդարձակ էր և ունէր Մարկոսի Աւետարանին ծաւալը:

Բայց անծանօթ աղբիւրը, որմէ օգտուած են Մատթէոս և Ղուկաս իրենց դատողութեան ներքեւ չափով, կը կարծուի թէ գրու-

ած էր յունարէն լեզուով և կը գործածուէր Սուրիոյ Անտիոք քաղաքին մէջ և կը կոչուէր «ԻԱՆՔ ՏԵՍԻՄՈՆ»: Այս աղբիւրը սակայն անծանօթ էր Մարկոսի, երբ ան ի դիր առաւ իր Աւետարանը Հռոմի մէջ, ինչպէս կը կարծուի:

Ահա այսպէս, Մատթէոս և Ղուկաս վերոյիշեալ այս երեք աղբիւրներէն օգտուելով, իրենց դիտցած կամ լսած բաներն աւելցնելով անոնց վրայ, վերջնական ձև ստուին իրենց Աւետարաններու խմբագրութեան, որոնք Մարկոսի Աւետարանին հետ կը կապման առաջին երեք Համատես Աւետարանները:

Ինչո՞ւ Մատթէոս և Ղուկաս Մարկոսի Աւետարանը լման չեն ընդօրինակած: Պէտք է ի մտի ունենալ թէ Մատթէոս և Ղուկաս իբրեւ դպիր չէ՞ որ ընդօրինակեցին Մարկոսը, այլ՝ իբրեւ Հեղինակ, ազատօրէն, անկախաբար և ընտրանօք առնելով անկէ իրենց պէտք եղածները: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ նախա-Մարկոսեան գրուածքը համոզող բան մըն էր:

Կրնայ նոյնպէս հարցուիլ թէ Մատթէոս և Ղուկաս ի՞նչ պատճառ ունէին Մարկոսին հետեւելու: Պատճառը չենք գիտեր: Այս հարցման՝ տարբեր Հեղինակներ ենթադրական տարբեր պատասխաններ կու տան: Բայց իրականութիւնը այն է որ հետեւած են: Ասիկա իրողութիւն մըն է, զոր չենք կրնար մխտել:

Մարկոսի Աւետարանը այս երեք Համատես Աւետարաններուն մէջ ամենէն կարճ ու պարզն է, քանիչ նախնական է: Մատթէոս և Ղուկաս երկար են և ճոխ, որովհետեւ անոնք վերջէն խմբագրուած ըլլալով՝ նոր աղբիւրներէ օգտուելու պատեհութիւն ունեցած են: Մացկոսի լեզուն և արտայայտութիւնները ժողովրդական են, բայց նկարագրութիւնները՝ կենդանի: Մատթէոս Յիսուսի խօսքերը ներկայացնելու համար աւելի ջանք կը թափէ, մինչ Մարկոս անոր կատարած գործերը ցուցադրելու հետամուտ է: Մատթէոս աշխատած է իր նիւթը լաւ դասաւորել, իսկ Ղուկաս, իբրեւ Հելլենապէտ ու դաստիարակուած անձնաւորութիւն, աւելի լաւ ծրագրի մը կը հետեւի և աւելի յաջող է իր շարադրութեան մէջ: Այս Աւե-

տարանները գրելու մէջ հեղինակներուն նպատակը եղած է ընդհանրապէս Յիսուսի խաչելութիւնն ու յարութիւնը շեշտել. միւս նկարագրութիւնները սոսկ նախապատարատութիւններ են այս երկու իրողութիւնները մասնանշելու համար:

Իսկ գալով չորրորդ Աւետարանին, առիկա խմբագրուած է առաջին դարու վերջին մասին մէջը, երեք Համատեա Աւետարաններէն բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ և տարբեր ծրագրով: Այս Աւետարանին հեղինակը, Յովհաննէս, Յիսուսի ամենէն մօտ ապրող Առաքեալներէն մին էր և տեղեակ՝ անոր բոլոր խօսքերուն, առականքուն, հրաշքներուն, ինչպէս նաեւ ականատես էր անոր խաչելութեան պարագաներուն, յարութեան և համբարձման դէպքերուն: Ինք էր ձեռնարկեց խմբագրելու իր Աւետարանը, միւս երեք Աւետարաններն ունէր աշխին առջեւ, բայց փոխանակ կրկնելու և մօտէն հետեւելու անոնց գրածներուն՝ աշխատած է ընդհանրապէս անոնց պակաս թողած մասերը լրացնել: Առաջին երեք Աւետարանները կը նկարագրեն առաւելապէս Յիսուսի Գալիլիոյ մէջ ունեցած գործունէութիւնները, իսկ Յովհաննէս մեծ մասամբ կը նկարագրէ Երուսաղէմի մէջ ըրածներն ու խօսածները, և ի մասնաւոր իր վերջին օրերուն խօսած ընտիր խօսքերը: Բայց և այնպէս, Աւետարաններու մասնազիտական ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ թէ Յովհաննէս եթէ ոչ ուղղակի՝ դէժ անուղղակի կերպով հետեւած է իրմէ առաջ դրուած Աւետարաններուն:

Մատթէոս և Ղուկաս շատ տեղեր տառադրօրէն կը հետեւին Մարկոսին, իսկ Յովհաննէս՝ անղաղաբօրէն: Մական Յովհաննէսին մէջ ալ տեղեր կան ուր հետեւողութիւնը շատ մօտիկ է (Մարկ. Ժ. 37, Յովհ. Զ. 7: Մարկ. ԺԴ. 3-5, Յովհ. ԺԲ. 3-5: Մարկ. ԺԵ. 9, Յովհ. ԺԸ. 39: Մարկ. ԺԴ. 54, Յովհ. ԺԸ. 18: Մարկ. ԺԴ. 7, Յովհ. ԺԲ. 8):

Զորրորդ Աւետարանին հեղինակը Մատթէոսն օգտուած չի թուիր՝ բացի մի քանի մանր կէտերէ. բայց ան օգտուած է նաեւ

Ղուկասէն, քանզի Մարիամի և Մարթայի պատմութիւնը այս երկուքին ծանօթ է միայն (Ղուկ. Ժ. 38-42, Յովհ. ԺԱ. 1): Այս երկուքը միայն կը յիշեն երկու Յուդէաներուն անունները Առաքեալներու շարքին մէջ (Ղուկ. Զ. 16, Յովհ. ԺԴ. 22): Ըստ այս երկու Աւետարաններուն, յարութեան առաւօտ, իւզարբի կանանց ոչ թէ մէկ՝ այլ երկու հրէշտակներ երեւցան (Ղուկ. ԴԴ. 4, Յովհ. Ի. 12), մինչդեռ Մատթէոս և Մարկոս մէկ հրէշտակ կը յիշեն միայն (Մատթ. ԻԸ. 5, Մարկ. ԺԶ. 5):

Ասոնք ցոյց կու տան թէ Յովհաննէս իր կը գրէր իր Աւետարանը, առաջին երեք Աւետարանները ծանօթ էին իրեն:

Մարկոսի Աւետարանին պարունակութեան աւելի քան հարիւրին իննսուներուն մէջ ալ կայ, բայց այն բաները որ միւսները չունին՝ շատ թանկարժէք են (Մարկ. Գ. 28-29, Ի. 31-34, Ը. 22-26): Իսկ Յովհաննէսի Աւետարանին պարունակութեան հազիւ մէկ-տասներորդը ունի: Իսկ երեքը. մնացածը իրեն յատուկ է: Ուրիշ խօսքով, եթէ Մարկոսի Աւետարանը կորորնցնելու ըլլայինք, անոր պարունակութեան մէկ-տասներորդէն միայն պիտի զրուկըէինք այսօր. բայց եթէ Յովհաննէսը չունենայինք, անոր ինք-տասներորդը այժմ մեր ձեռքը չէինք ունենար. ասիկա կենդանիին համար որքա՞ն մեծ կորուստ մը պիտի նկատուէր, մանաւանդ որ ի սպառ զրկուած պիտի ըլլայինք Յիսուսի արտասանած վերջին շարժուման հոգեշունչ խօսքերէն, որոնք արձանագրուած են միայն Յովհաննէսին մէջ: Միւս կողմէ պէտք է յիշել նաեւ թէ միւս երեք եթէ ըլլային, չորրորդ Աւետարանը, իբրեւ միւսներուն լրացուցիչը, կատարեալ չէր նկատուեր և ամբողջը զիրար լրացուցած՝ ներդաշնակութիւն չէին կրնար կազմել:

Առաջին երեք Աւետարանները աւելի Յիսուսի մարդեղութեան վրայ դրած են իրենց շեշտը, առանց մոռնալու միաժամանակ տանոր անտուածութիւնը: Իսկ Յովհաննէս Աւետարանագիրը նախածածար համարած է Յիսուսի աստուածութիւնը նկարագրել, առանց սակայն անտես առնելու անոր կուսարեալ մարդկութիւնը: Զորրորդ Աւետար

բանը կը պորտնոսկէ առաջին երեք Աւետո-
րանները իրենց հոգեւորականացած ձեւին
մէջ: Բայց Յովհաննէս իրերուն վրայ կը
նայի Յիսուսի աստուածութեան և անոր հո-
գեւոր կոչումին տեսակէտէն:

Յովհաննէս Առաքեալ այսպէս բնելու
սրտամական ուրիշ կարեւոր պատճառ մըն ոյ
ունէր. այն է՝ հերետիկոսներու երեւումը
բրիտանոնական եկեղեցւոյ շրջանակին մէջ.
Հերետիկոսներ՝ որոնք Յիսուսի աստուած-
ծութիւնը կ'ուրանային: Կարիք կար նոր Ս-
ւետարանի մը, որ ուղղակի Յիսուսի աստ-
ւածութիւնը յայտարարէր: Յիսուսի սիրելի
աշակերտը լրացուց այդ գգայի պակասը:
Իսկ միւս կողմէ անոր մարդկութիւնը ուրիշ
ցոյցներն ալ չքաջալերելու համար իր Աւե-
տարանին մէջ տեղ տեղ մասնաւորապէս կը
յիշէ Յիսուսի իբր կատարեալ մարդ՝ անօթի
(Յովհ. ԻԱ. 5), ծարաւի (Յովհ. Դ. 7) և
յողնած ըլլալը (Յովհ. Դ. 6):

Այս չորս աւետարանադիրները իրենց
հաւաքած նիւթերը վերջապէս դասաւորեցին
ու գրեցին Աստուծոյ Ս. Հոգիին անմիջական
ներշնչման ներքեւ, ներկայացնելու համար
մեզի Յիսուսի կեննքին չորս տարբեր երե-
ւոյթները: Այսպէս, Մատթէոս կը նկա-
րագրէ Յիսուսը իբրեւ երկնից Թագաւորու-
թեան Հիմնադիրը և Հրէից անկեղծ Մե-
խան. Մարկոս իբր յաղթապանծ իշխան մը.
Ղուկաս՝ իբրեւ Փրկիչը բովանդակ մարդ-

կութեան, իսկ Յովհաննէս՝ իբրեւ «ԲԱՆՆ»
(Լուսոս), որ սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր,
որպէս Անոր Միածին Որդին: Եւ չորսը պի-
տր լրացնելով, կու տան մեզի Փրկչին
կեննքին լման մէկ պատկերը:

Հին առեւն եղեկիէլի Ա. Գլխուն մէջ ակ-
նարկուած և Յայտնութեան դիրքին մէջ յիշ-
ւած չորս կենդանիներու օրինակին հետեւե-
լով (Յայտ. Դ. 7-9), չորս աւետարանա-
դիրներէն Մատթէոսը կը ներկայացուէր
մարդու կերպարանքով, իր Աւետարանը Յի-
սուսի մարդեղութեան պատմութիւնով բո-
կրած ըլլալուն համար. Մարկոսը՝ առեւծի
կերպարանքով, որովհետեւ առեւծի նման
քաջարար իր Աւետարանին առաջին բառե-
լովն իսկ կը յայտարարէր Յիսուսի Որդի
Աստուծոյ ըլլալը. Ղուկասը՝ եղի կերպ
րանքով, քանզի իր Աւետարանը կը սկսէր
Աստուծոյ զօհ մատուցանող Զաքարիայի
բահնալական պաշտօնավարութեամբ. իսկ
Յովհաննէսը՝ արծիւի կերպարանքով, անոր
համար՝ որ ան արծիւի նման վերերը սո-
ւառնած, իր Աւետարանը կը սկսէր «Ի սկիզ-
բանէ էր Բանն և Բանն էր առ Աստուած, և
Աստուած էր Բանն» ըսելով:

Այս չորս Աւետարանները ներշնչումի մեծ
աղբիւր եղած են անցեալի մէջ և այսօր ալ
են բիւրաւոր հաւատացեալ հոգիներուն, ու-
ռաշնորդելով զանոնք դէպի բարձր պիտակ-
ցութիւն և դէպի լաւագոյն կեանք:

Ֆրէգմօ, Գալիֆարմիա

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱԶԵԱՆ

